

Markku Ruotsila

Talvisota ja neokonservatismiin transatlanttiset juuret

Mikään Suomen historiassa ei ole ollut yhtä yllirajaisesti merkityksellistä kuin talvisota. Tämä sota yllytti ympäri maailman historiallisesti poikkeuksellista, tavanomaiset ideologiset rajalinjat ylittänyttä sympatiaa pientä maata ja sen eloonjäämistäistelua kohtaan ja rakensi Suomen kuvan ulkomailla tavoilla, jotka vielä kahdeksankymmentä vuotta myöhemminkin vaikuttavat maan maailmanpoliittiseen maineeseen ja liikkumatilaan. Varsinkin atlanttisella alueella talvisota tarjosi myös harvinaisen laajalti ja pitkään tarratun yllykkeen ja tilan käsitellä koko joukkoa 1900-luvun keskeisimpiä poliittisia, ideologisia ja maailmanjärjestykseen liittyviä kysymyksiä, varsinkin kommunismiin ja totalitarismiin, antikommunismiin ja demokratiaan liittyviä. Sekä tapahtumana omana aikanaan että muistona ja symbolina sittemmin se on toiminut myös keskeisenä katalyyttinä monien ja varsin erilaisten ulkomaisten poliittisten liikkeiden järjestäytymisessä.

Harvinaisen paljon on näistä teemoista myös kirjoitettu, tuskin mistään Suomen historian teemoista yhtä paljon kuin talvisotaan liittyvistä, mukaan lukien sen kansainvälisestä vastaanotosta.¹ Silti on edelleen olemassa ulottuvuuksia tämän sodan yllirajaisessa (varsinkin transatlanttisessa) vaikutuksessa, joita ei kunnolla ole tiedostettu tai nivottu suomalaiseen ja muuhun historiankirjoitukseen. Yksi näistä teemoista on talvisodan merkitys Yhdysvaltain modernissa poliittisessa historiassa, tarkemmin sanottuna Yhdysvaltain oikeistolaisen poliittisen liikehdinnän ja järjestäytymisen keskeisenä muokkaajana.² Talvisodan aikana ja suuressa määrin juuri sen tähden löysivät näet toisensa ensi kertaa kaksi varsin erilaista poliittista ryhmittymää

¹ Talvisodasta kansainvälisessä kontekstissa ks. Antero Holmila, *Talvisota muiden silmin: maailman lehdistö ja Suomen taistelu*. Atena, Jyväskylä 2009; William R. Trotter, *Jäinen helvetti: talvisota amerikkalaisin silmin*. Gummerus, Helsinki 2005; Robert Edwards & Jouni Porio, *Talvisota eurooppalaisin silmin*. Minerva, Helsinki 2007; Jukka Nevakivi, *Apu jota ei pyydetty: liittoutuneet ja Suomen talvisota*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 1972; Martti Häikiö, *Maaliskuusta maaliskuuhun: Suomi Englannin politiikassa 1939–40*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki 1976; Markku Ruotsila, *Churchill ja Suomi: Winston Churchillin Suomea koskeva ajattelu ja toiminta*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 2002; Henrik Tala, *Talvisodan ranskalaiset ratkaisijat: Ranskan apu Suomelle 1939–1940*. Minerva, Helsinki 2014.

² Harvinaislaatuinen esimerkki yrityksestä kartoittaa talvisodan vaikutusta Yhdysvaltain kotimaiseen poliittiseen kehitykseen on Erik Hieta, ”Benefiting Finns: How the Finnish Relief Fund of 1939–1940 Impacted American Politics and Society”. *Journal of Finnish Studies*, Volume XIII, Issue 1, Summer 2009, 24–31.

– yhtäältä republikaanisen puolueen vanhan valtavirran konservatiivit ja toisaalta sikäläisen sosialistisen liikkeen niin sanottu vanha kaarti. Näiden kahden alun perin Suomen auttamiseksi rakennetusta liittoumasta kehittyi vähitellen vanhat oikeisto/vasemmisto –rajalinjat ylittänyt, nykyään neokonservatismiksi kutsuttu poliittinen liike.

Talvisodan tarkkaaminen neokonservatismiin syntyhistorian kontekstissa – siis muiden maiden kuin Suomen historian muokkaajana – avaa aivan uusia näköaloja sekä yhdysvaltalaiseen konservatismiin että sikäläiseen vasemmistoon. Täten tarkattuna se käy esimerkkitapaukseksi myös transatlanttisista vaikutussuhteista ja niiden myös Yhdysvaltain moderniin historiaan jättämästä olennaisesta jäljestä. Kysymys ei ollut ainoastaan yhdellä puolella Atlanttia tapahtuneeseen reagoimisesta ja tapahtuneen selittämisestä sen toisella puolella; yhtä lailla kertoo Yhdysvaltain oikeiston ja vasemmiston yhteistyö Suomen auttamiseksi Atlantin ylittäneistä aatteellisista ja etnisistä sitoumuksista ja näiden molemminpuolisista vaikutuksista. Mukana tässä avustustyössä oli näet paitsi syntyperäisiä yhdysvaltalaisia myös Euroopasta vasta vastikään maahan muuttaneita, muitakin kuin suomalaisia. Yhdysvaltalaisen neokonservatismiin varhaisimmat versiot (tai esivaiheet) syntyivät tässä transatlanttisessa vaikutuskentässä, eikä sen ominaisuutta voi kunnolla käsittää ilman tämän kentän historiallis-kontekstuaalista ymmärrystä.

Tulkinnat neokonservatismista

Tavanomaisesti neokonservatismi liikkeenä ja aatesuuntauksena on juonnettu 1960-luvun suureen kulttuurimurrokseen ja vallankumouksellisen, väkivaltaisen ja Amerikan-vastaisen uusvasemmiston nousuun. Neokonservatiivit olivat tämän tavanomaisen tulkinnan mukaan niitä vanhoja sosialisteja, vasemmistoliberaaleja ja entisiä trotskilaisia, jotka tuohon murrokseen turhautuneina kääntyivät kohti oikeaa. Kulttuurisesti ja ulkopoliittisilta kannoiltaan heistä tuli oikeistolaisia mutta muuten he eivät hylänneet vanhoja sosialistisia tavoitteitaan, eivät varsinkaan uskoaan sosiaalipoliittisesti toimeliaan valtiovallan välttämättömyyteen.³ Toiset sosialistit näkivät heidät luopioina ja luokkapettureina mutta vanhemmat konservatiivit taas re-

³ Ks. Murray Friedman, *The Neoconservative Revolution: Jewish Intellectuals and the Shaping of Public Policy*. Cambridge University Press, Cambridge 2005; Justin Vaïsse, *Neoconservatism: The Biography of a Movement*. Harvard University Press, Cambridge, MA 2010; John Ehrman, *The Rise of Neoconservatism: Intellectuals and Foreign Policy 1945–1994*. Yale University Press, New Haven, CT 1995; Alexander Bloom, *Prodigal Sons: The New York Intellectuals and Their World*. Oxford University Press, New York 1986.

publikaaniseen puolueeseen ulkoa tulleita tungettelijoita, sen aatteen ja ohjelmiston sosialismilla soluttajia.⁴

Kuten liikkeen tunnetuin 1960-lukulainen älykkö ja kyseisen termin itseensä soveltaneista ensimmäinen, New Yorkin yliopiston professori Irving Kristol sen määritteli, kyseessä oli aika ajoin toistuva ”suuntaus” ja ”intellektuaalinen pohjavire” yhdysvaltalaisessa aatteellisessa kentässä (ei alkujaan varsinainen järjestäytynyt liike). Sen 1960-lukulainen versio halusi muokata Yhdysvaltain konservatiivisesta liikkeestä ja republikaanisesta puolueesta vastavoiman tuon vuosikymmenen kulttuuriradikalismille, uusvasemmistolle ja neuvostoliittolaiselle kommunismille. Tätä kautta pyrkimyksenä oli turvata kaikkea sitä suhteellisesti erinomaista ja sosialismiin kohti kulkevaa, jota tätä suuntausta edustaneiden mielestä oli Yhdysvalloissa (ja vain siellä) yhä olemassa ja jota heidän mukaansa nuo kolme limittynyttä vihollista yli kaiken uhkasivat.⁵

Neokonservatiiveja olivat Kristolin mukaan ensinnäkin ne entiset liberaalit, jotka olivat menettäneet uskonsa valtiolliseen suunnitteluun ja pakottamiseen tukeutuvaan hallitsemismallia edustaneeseen liberalismiin. Toisin kuin monet muut vasemmistolaiset, he uskoivat yhä kapitalistiseen järjestelmään inhimillisten tarpeiden tyydyttämisen toimivimpana mekanismina mutta halusivat säädellä, ohjata ja rajoittaa sitä, mieluiten hajautetusti, paikallisesti ja kansalaisyhteiskunnallisten toimijoiden eikä keskitetyn valtiovallan kautta. Neokonservatiivit katsoivat myös hyvinvoivien perheiden, perinteisten moraaliarvojen ja uskonnollisuuden kuuluvan vakaan, tasapainoisen ja sisäisesti koheesin yhteiskunnan keskeisiin tuntomerkkeihin; yhteisesti jaetut moraaliarvot olivat heistä yhteiskunnallisesti hyödyllisiä ja sen takia myös valtion tukitoimia tarvitsevia. Lopuksi he olivat vahvasti sitä mieltä, että mikään yllämainitusta ei voinut kauan säilyä Yhdysvalloissa, mikäli muun maailman annettiin lipua selllaisten (totalitarististen kommunististen) regiimien käsiin, jotka olivat lähtökohtaisesti toista mieltä tässä tiivistetyistä opinkappaleista. Tämän takia neokonservatiivit peräänkuuluttivat Yhdysvalloilta ennen kaikkea aktiivista kommunisminvastaista globaalia politiikkaa ja edellä mainittujen demokraattisten arvojen ja toimintamallien muuhun maailmaan viemistä.⁶

Liikkeenä neokonservatiivit vaikuttivat (ja vaikuttavat) republikaanisen puolueen sisällä sekä omien järjestöjensä, tutkimuslaitostensa ja julkaisukanaviensa kautta. He

⁴ Gary Dorrien, *Imperial Designs: Neoconservatism and the New Pax Americana*. Routledge, New York and London 2004, 7–25; Markku Ruotsila, *Sydänmaiden kapina: Donald Trump, amerikkalainen konservatismi ja äärioikeiston nousu*. Gaudeamus–Helsinki University Press 2018, 190–201.

⁵ Irving Kristol, *Reflections of a Neoconservative: Looking Back, Looking Ahead*. Basic Books, New York 1983, 74–75; Irving Kristol, “The Neoconservative Persuasion”. *The Weekly Standard: A Reader, 1995–2005*. Edited by William Kristol. HarperCollins Publishers, New York 2005, 164–169.

⁶ Kristol 1983, 74–75; Kristol 2005, 164–169; Friedman 2005, 62–78, 108–115, 137–149, 168–174.

ovat todellakin tunkeutuneet republikaaniseen puolueeseen ja konservatiiviseen liikkeeseen näiden ulkopuolelta, vasemmistosta, ja pyrkineet muokkaamaan näistä kumpaakin kaltaisekseen; tästäkään Kristolin keskeisestä teesistä ei tutkijoiden piirissä juurikaan ole esitetty vastalauseita. Ongelmallisempaa sen sijaan on tämän liikkeen ja suuntauksen synnyn siten ajoittaminen – 1960-luvulle – kuin Kristolin esimerkkiä seuranneet tekivät. Kaikki edellä mainitut aatteelliset painotukset näet olivat olemassa osassa Yhdysvaltain vasemmistoa jo paljon tuota vuosikymmentä aiemmin, ja niin ikään oli jo kauan tavattu monia niiden takia republikaaniseen puolueeseen siirtyneitä. Kristol itsekin puhui aina aika ajoin toistuvasta suuntauksesta, mutta useimmilta häntä myöhemmin tulkinneilta tämä kohta jäi huomaamatta.

Itse asiassa neokonservatismiin käsitettä käytti ensimmäisenä yhdysvaltalainen vasemmistolainen kulttuurikriitikko Dwight Macdonald, vain pari vuotta talvisodan päättymisen jälkeen jälkeen. Hänen tuolloisessa käytössään se toimi viittauksena niihin yhdysvaltalaisiin sosialisteihin ja entisiin kommunisteihin, jotka tuon sodan aikaiset kokemukset olivat disillusioneet järjestäytyneen vasemmistolaisuuden suhteen. Tämän ryhmittymän ytimen muodostivat Macdonaldin mukaan Yhdysvaltain sosialistiseen puolueeseen (*Socialist Party of America*) ennen kuuluneiden niin sanottujen oikeistososialistien vanha kaarti (*Old Guard*). Heidän ideologiset painotuksensa (mukaan lukien heidän jyrkkä sosialistinen antikommunisminsa) olivat tuohon mennessä jo vakiintuneet.⁷

Järjestöllisesti on tässä neokonservatismiin synnyn tulkinnassa kyse kolmesta pienestä sosialistisesta puolueesta, jotka olivat perustaneet edellä mainitusta sosialistisesta puolueesta eronneet, sen oikeistolaitaa edustaneet sosiaalidemokraatit. Nämä olivat *Social Democratic League* (SDL) ja *National Party* vuoden 1917 jälkeen ja *Social Democratic Federation* (SDF) vuodesta 1936 aina 1950-luvulle. Eroamisen yllykkeenä oli ollut sosialistisen puolueen johdon ja jäsenistön enemmistön tykäsytymisen neuvostoliittolaisiin bolshevikkeihin ja suostuminen kansanrintamatyyppiseen yhteistyöhön näiden yhdysvaltalaisien edustajien kanssa sekä erimielisyydet siitä, tulisiko Yhdysvaltain lähteä mukaan maailmansotiin yhdysvaltaistyyppisen sosialismin muuhun maailmaan levittämiseksi. Mainituista puolueista kukin oli asettanut ehdokkaitaan varsinkin paikallis- ja osavaltiotason vaaleihin ja kullakin oli omat laajasti seuratut mediakanavansa, varsinkin SDL:ltä SDF:ään periytyneet *New Leader* -lehti ja newyorkilainen tutkimuslaitos Rand School of Social Science sekä sen alainen radioasema WEVD. Aatteellisesti kukin edusti lähinnä revisionistista sosialisminteoriaa, jossa sosialistista järjestystä kohti edettäisiin askel askeleelta, hitaasti ja demokraattisesti ja ilman väkivaltaa, mieluiten paikallisesti ja hajautetusti, ja ennen muuta osuustoiminnallisuuden kautta. Neuvostoliittolaista kommunismia näiden puolueiden ja järjestöjen jäsenet pitivät lähinnä sosiaalidemokratian perversiona,

⁷ Michael Kimmage, *The Conservative Turn: Lionel Trilling, Whittaker Chambers, and the Lessons of Anti-Communism*. Harvard University Press, Cambridge, MA 2009, 160.

enemmän Venäjän autoritaarisesta ja imperiaalisesta perinteestä kuin Karl Marxin ja Eduard Bernsteinin teorioista innoittuneena.⁸

SDL:n, *National Partyn* ja SDF:n luoneet oikeistososialistit olisivat voineet pitäytyä omissa pienissä puolueissaan, lehdissään ja radiokanavassaan, ja he olisivat voineet pysyvästi tunnustautua vain ja ainoastaan sosialisteiksi. Jos he olisivat pitäytyneet näissä ja täten tunnustautuneet, heitä kutsuttaisiin edelleenkin oikeistososialisteiksi eikä neokonservatiiveiksi. Mutta he eivät pitäytyneet näissä alkuperäisissä vaikutuskanavissaan vaan lähtivät yhteistyöhön Yhdysvaltain oikeiston kanssa, ja tuon yhteistyön kautta heistä tuli neokonservatiiveista ensimmäiset. Tarkemmin sanottuna heistä tuli 1960-lukulaisen neokonservatismiin ennakkotapauksia, esikuvia ja mallintajia.⁹ Miksi niin tapahtui, ei ole selitettävissä muuten kuin huomaamalla talvisodan katalysoiva transatlanttinen vaikutus.

Joukkopakoon järjestäytyneestä sosialistisesta liikkeestä tarvittiin vain jokin riittävän suuri yllyke. Voidaan perustellusti väittää, että se oli talvisota, ei 1960-luvun kulttuurimurros. Talvisota oli katalyytti, oikeistososialistien jo vakiintunut aate kasvupohja, ja Suomen auttamiseksi luodut uudet oikeisto/vasemmisto –rajalinjat ylittäneet transatlanttiset yhteistyöverkostot sekä niiden kautta mahdollistunut molemminpuolinen tutustuminen olivat neokonservatiivisen liikkeen (tai sen esivaiheen) synnyn varhaisimpia perustoja.

Yhdysvaltain oikeistososialistit ja Suomi

Itse Suomeen olivat yhdysvaltalaiset sosialistit, varsinkin oikeistososialistit, tykäsyttyneet jo aikoja sitten. Monin tavoin itsenäinen Suomi näytti SDL:n ja SDF:n sosialisteista esimerkkimaana sellaisesta demokraattisesta tiestä kohti sosialismia, jota he tarjosivat ja peräänkuuluttivat ja johon he uskoivat. Heistä monet olivat kampanjoineet näkyvästi Suomen itsenäisyyden puolesta jo Venäjän vuoden 1905 vallankumouksen yhteydessä ja jatkuvasti sen jälkeen aina vuoteen 1917.¹⁰

⁸ Markku Ruotsila, “Communism as Anarchism: The Prowar Socialists, the Old Guard, and the Forging of Socialist Anticommunism in the United States”. *International History Review*, Volume XXXI, Number 3, September 2009, 499–520, ja “Neoconservatism Prefigured: The Social Democratic League of America and the Anticommunists of the Anglo-American Right, 1917–21”. *Journal of American Studies*, Volume XL, Number 2, August 2006, 327–345.

⁹ Tämä tulkinta on esitetty laajemmin ja ensimmäistä kertaa teoksessa Markku Ruotsila, *John Spargo and American Socialism*. Palgrave Macmillan, New York 2006. Sen neokonservatiivien omasta piiristä saamasta hyväksynnästä ks. Ronald Radosh, “Forgotten Apostate”. *Weekly Standard* 28.1.2008 (<https://washingtonexaminer.com/weekly-standard/forgotten-apostate>).

¹⁰ John Spargo, “Socialism and the War”. *Ford Hall Folks* 21.3.1915, 2; John Spargo, “Socialism and Internationalism”. *Atlantic Monthly*, Volume CXX, September 1917, 302–303, 307; Algernon Leen radiopuhe 8.1.1944, Algernon Leen kokoelma, mikrofilmirulla 61, Tamiment Library, New York University, New York.

Kuten korosti yksi vanhan kaartin edustajien tuottamista oppikirjoista aikanaan eniten käytetty, vuonna 1912 julkaistu *Elements of Socialism*, suomalaiset vaikuttivat näistä Yhdysvaltain oikeistososialisteista ennen muuta miehiltä ja naisilta, jotka yli kaiken vaalivat vapauttaan ja vapauksiaan. Aina 1800-luvun lopulta alkaneesta tsaarin sortopolitiikasta lähtien he olivat peräänantamattomasti ja ”hämmästyttävällä rohkeudella ja sankaruudella” vastustaneet kaikkia yrityksiä perustuslaillisten vapauksiensa riistämiseksi. Suomen työväenliike ja sosiaalidemokraattinen puolue – näin julisti tämäkin kirja – olivat syntyneet tästä sosialismin ja demokratian toisiinsa nivoneesta taistelusta, ja hyvin menestyksekkäästi juuri ne olivat ajaneet läpi jo 1900-luvun alussa ”yhden maailman demokraattisimmista perustuslaeista”. Kaiken tämän takia juhlistivat *Elements of Socialism* –kirjan kirjoittajat suomalaista sosialismia – ja julistivat sen jo vuonna 1912 koko maailman ”suurimmaksi [ja] vahvimaksi” sosialistiseksi liikkeeksi, josta kaikkien muiden oli opittava.¹¹

Suomen itsenäistymistä edeltäneet transatlanttiset verkostot ja suomalaisten siirtolaisten toiminta Yhdysvalloissa olivat osaltaan olleet rakentamassa tätä poikkeuksellisen myönteistä, jopa ihannoivaa kuvaa Suomesta ja suomalaisuudesta. Yksi sen keskeisimmistä luojuista oli ollut amerikansuomalaisten sosialistien selkeä yliedustus yhdysvaltalaisessa osuustoimintaliikkeessä. Osuustoiminta koska oli aivan SDL:n ja SDF:n sosialismikäsitteen ytimessä, tämän suomalaisten siirtolaisten aktivismin inspiroivuus ei voi yllättää. SDL:n ja SDF:n johtajat kiersivät maataan puhujamatkoilla sosialistien paikallisjärjestöjen tilaisuuksissa, ja tätä kautta he oppivat tuntemaan amerikansuomalaiset sosialistit ja tutustuivat näiden osuustoiminnallisiin saavutuksiin – ja sitten juhlistivat niitä esimerkkeinä kaikille muille. Usein huomautettiin varsinkin Fitsburgista, Massachussettsista, jossa suomalaisten sosialistien ylläpitämät osuusliikkeet kuulemma hallitsivat sataa prosenttia kaikesta kaupasta. Lisäksi oli luotu osuustoiminnallinen *Raivaaja*-lehti ja kirjankustantamo sekä noin kaksisataa sosialistista *haalia*, koko kansan yhteisiä ajanvietto- ja koulutustiloja. Juuri tätä oli SDL:n mielestä ”oikea” sosialismi, suomalaiset sen edelläkävijöitä, ja Yhdysvaltain keskilänsi juuri heidän ansiostaan sosialismin työssijoja Yhdysvalloissa.¹²

Maailmansotien väliset kehityskulut Suomessa eivät horjuttaneet käsitystä Suomesta harvinaislaatuisena ”todellisena demokraattisena tasavaltana” (kuten SDF:n *New Leader* ja WEVD toistuvasti noina vuosikymmeninä julistivat) – ”demokraattisena, toimivana, progressiivisena”.¹³ Myös tätä Suomi –kuvaa pitivät aktiivisesti yllä

¹¹ John Spargo & Louis Arner, *Elements of Socialism*. Macmillan, London and New York 1912, 305–306.

¹² Harry Laidler, “The Conference Speakers”. *The Intercollegiate Socialist*, Volume V, Issue 1, 1916, 25; August Claessens, *Didn't We Have Fun! Stories Out of a Long, Fruitful and Messy Life*. Rand School Press, New York 1953, 28–29.

¹³ William Reivo Algernon Leelle 18.6.1936, Leen kokoelma, mikrofilmirulla 58; “Finnish Socialists Gain, Fascists Lose in Elections”. *New Leader* 15.7.1933, 12; Algernon Leen radiopuhe 3.10.1942, Leen kokoelma, mikrofilmirulla 61.

ne samat oikeistososialistien kanssa liittoutuneet ja SDF:n osaksi ennen pitkää liittyneet amerikansuomalaiset sosialistit Sosialistipuolueen Suomalaisessa Järjestössä ja Amerikan Suomalaisessa Kansanvallan Liitossa, jotka toimivat myös mainitussa osuustoimintaliikkeessä. Heistä keskeisimpiä olivat näiden järjestöjen pitkäaikainen pääsihteeri William Reivo, *Raivaaja*-lehden toiminnanjohtaja ja samaisten järjestöjen edustaja SDF:ssä Sävele Syrjälä sekä Yhdysvaltoihin hetimiten Suomen sisällissodan jälkeen muuttanut Oskari Tokoi, Suomen ensimmäinen (ja koko maailman ensimmäinen sosialistinen) pääministeri.¹⁴

Tokoi oli välittömästi Yhdysvaltoihin saavuttuaan etsinyt tiensä nimenomaan silloisen SDL:n piiriin, ja aina siitä lähtien hän toimi tiiviisti siinä ja sittemmin SDF:ssä. Ja jos ennen tätä, vielä Isossa-Britanniassa väliaikaisesti asuessaan, nimenomaan hän oli kääntänyt SDL:n vaatimaan Yhdysvaltain ja muiden länsivaltojen tukea sotilaalliselle interventiolle Venäjällä, jolla bolshevikit olisi syösty vallasta ja valtaan olisi saatettu sikäläiset maltilliset sosialistit, menshevikit. Neuvostoliiton bolshevikit eivät olleet oikeita sosialisteja, Tokoi ja hänen kaltaisensa amerikansuomalaiset korostivat aina noista vuosista lähtien myös Suomen asioista siellä raportoidessaan, eivätkä Suomessa edes ”konservatiivit” (siis Kansallinen Kokoomus) olleet sellaisia taantumuksellisia, jotka voisivat (tai haluaisivat) estää tuon maan hitaan reformistisen sosialistisen kehityksen.¹⁵

Talvisodan syttyminen vain vahvisti näitä oikeistososialistien tulkintakaavoja. Lähes kaikki amerikkalaiset julistautuivat tällöin antikommunisteiksi tavalla tai toisella, myös Yhdysvaltain sosialistipuolueen se osa, josta SDL:n ja SDF:n vanha kaarti oli eronnut, kun tämä puolue oli hyväksynyt kansanrintamatyyppisen yhteistyön kommunistien kanssa. Oikeistososialistien ja sosialistisessa puolueessa pysytelleiden talvisotaan liittyneissä linjauksissa – ja toiminnassa – oli kuitenkin perusluonteinen ero. Juuri se teki mahdolliseksi ennen pitkää paitsi oikeistososialistien yhteistyön republikaanisten konservatiivien kanssa Suomen auttamiseksi myös kai-

¹⁴ Santeri Nuorteva Morris Hillquitille 23.10.1918, Morris Hillquitin kokoelma, laatikko 2, kansio 6, Wisconsin State Historical Society, Madison, Wisconsin; Sävele Syrjälä, “The Finnish Socialists in the United States”. *New Leader* 2.11.1929, 4; Leo Meltzer Sävele Syrjälälle 13.9.1937, Social Democratic Federation of American kokoelma, mikrofilmirulla 16, Tamiment Library, New York University, New York; *Siirtokansan kalenteri 1964*, 133. Amerikansuomalaisen sosialismin historiasta laajemmin ks. Peter Kivisto, *Immigrant Socialists in the United States: The Case of Finns and the Left*. Farleigh Dickinson University Press, Rutherford NJ 1984.

¹⁵ Social Democratic Leagueen kokouspöytäkirja 26.–27.10.1918, Algie M. Simonsin kokoelma, kansio 4, Wisconsin Historical Society Library, Madison, Wisconsin; “Finnish ‘Red’ Premier on Bolshevism”. *The Justice* 19.12.1918, 1; Social Democratic League of America, *One Year’s Activity of Reorganized Society (July, 1918 to May, 1919)*, 9–10; Louis Waldman Algernon Leelle 10.12.1935, Leen kokoelma, mikrofilmirulla 58; “Workers’ Hope Lies in Social-Democracy”. *New Leader* 8.8.1936, 5; Adolph Salmi, “Why Finnish Federation Left the ‘Inclusive’ Socialist Party”. *New Leader* 18.7.1936, 7.

ken sen laajemman ja pysyvämmän liittoutumisen ja toinen toistensa aatteellisen löytämisen, mitä tästä yhteistyöstä pian seurasi.

Myös sosialistipuolueen jyrkästi republikaanivastainen ja aiemmin bolshevikimielinen lehti *Socialist Call* julkaisi joulukuun 1939 ja helmikuun 1940 välillä jyrkkäsävyisiä artikkeleita Stalinin ”kauhistuttavasta” suomalaisten työläisten ”lahaamisesta”. Sekin kutsui jäseniään painostustyöhön varmistukseksi, että ”suomalaisille talonpojille ja työläisille” lähetettäisiin Yhdysvalloista ”paljon moderneja aseita” ja muuta apua. Tästä vaatimuksesta ei kuitenkaan tullut puolueen virallista linjaa. Sen puheenjohtaja Norman Thomas julisti kyllä ”urhean pikku Suomen” asian ”koko maailman asiaksi”, mutta hän ei halunnut maalle annettavan aseita eikä kannattanut Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton diplomaattisuhteiden katkaisemista talvisodan sytymisen vuoksi. ”Ainoastaan työläisten ja talonpoikien Suomi, jota kansainvälinen työväenluokka tukee, voi voittaa taantumuksen kotimaassa ja ulkomailla” – tämä oli puolueen virallinen linja, mutta sen eteen ei sosialistipuolue aikonut tehdä juurikaan mitään konkreettista.¹⁶

Toisin oli oikeistososialistien tapauksessa. Neuvostoliiton hyökkäys Suomeen muodosti ”kolossaalisen rikoksen”, julisti SDF:n johtajiin kuulunut *New Leader*-lehden pitkäaikainen päätoimittaja James Oneal miltei välittömästi. Hänen mukaansa Stalin vihasi Suomea nimenomaan sen ”edistyksellisen demokratian” takia, ja samasta syystä Suomen asiasta oli nyt tullut koko maailman kaikkien oikeiden sosialistien asia.¹⁷ Tältä pohjalta SDF vaati välitöntä lentokoneiden ja aseiden luovuttamista Suomelle ja muuta sotilaspua (\$20 miljoonan arvosta), ja *New Leader* edellytti lisäksi kaikkien neuvostoliittolaisten tuotteiden boikottia ja Ison-Britannian ja Ranskan joukkojen päästämistä Ruotsin ja Norjan alueen läpi Suomen avuksi. Se hyökkäsi jyrkästi niitä Yhdysvaltain kongressin ja liike-elämän edustajia vastaan, jotka vastustivat tähän suunniteltuja (ja humanitäärisen avun) lainoja. Ruotsin ja Norjan kieltäytyminen ehdotetusta yhteistoiminnasta järkytti näitä oikeistososialisteja suuresti ja sai heistä jotkut epäilemään, että skandinaavinen sosialismi oli sittenkin kehittynyt niin materialistiseen suuntaan, että siitä – toisin kuin SDF:n

¹⁶ “Stalinism’s Horrible Butchery”. *Socialist Call* 9.12.1939, 1; Gerry Allard, “Support the Finns!”. *Socialist Call* 9.12.1939, 4; Norman Thomas, “Finland’s Fight: A World Cause”. *Socialist Call* 16.12.1939, 1; “The Meaning of the Finnish Invasion”. *Socialist Call* 16.12.1939, 4; Gerry Allard, “Action for Finland”. *Socialist Call* 23.12.1939, 2; “Socialist Policy in the Finnish Crisis”. *Socialist Call* 23.12.1939, 4; “Finland – and the Struggle Against War”. *Socialist Call* 3.2.1940, 4.

¹⁷ James Oneal, “All Small Nations at Stake in War Against Helsinki”. *New Leader* 9.12.1939, 1, 6.

yhdysvaltalaisesta tai suomalaisesta – oli näivettynyt pois hengellinen ja moraaliseettinen ulottuvuus.¹⁸

Kuvaava oikeistososialistien tuntemuksista oli myös runo – *Finlandia* – jonka kirjoitti *New Leader* -lehdelle Boris Shub, Yhdysvalloissa syntynyt johtavan venäläisen menshevikkiemigrantin poika ja SDF:n aktivisti. ”Finlandia, rauhan ja leivän maa / toivo tulevaisuudesta... Finlandia, vapauden maa”, julisti Shub, ”puhdas kuin pohjoiset tuulet / kirkas kuin revontuli... Olet pieni / sotilaasi ovat harvat / Ja jättiläinen marssii maasi läpi / Sen käsi on kurkullasi / Sen veitsi sydämelläsi... Iske kerran ... [ja] Kaikki nousevat / ... Iske kerran ja koko helvetillinen kirous rikkoutuu... / Taas kerran ovat pellot vapaita... / Taas kerran voivat ihmiset nauraa / Pelko kuolee / Et ole yksin, Finlandia”.¹⁹

SDF ei myöskään tyytynyt tällaiseen Suomen puolesta lehdistössään polemisointiin. Se toimi. Amerikansuomalaisten sosialistijärjestöjen ja osuustoimintaliikkeen vaikuttaja, *Raivaaja*-lehden Sävele Syrjälä nimitettiin suoraan sen puheenjohtajan alaisuuteen luodun avustuskomitean johtoon, joka alkoi kerätä rahaa, vaatteita, ruokaa ja muuta tukea suomalaisille.²⁰ SDF ja sen kanssa samoilla linjoilla ollut juutalaisamerikkalaisten sosialistien Jewish Socialist Verband alkoivat myös järjestää suuria mielenosoituksia päätukialueellaan New Yorkissa teemaan ”Miksi kommunistiset lahtaajat haluavat tuhota Suomen demokratian”. Näistä useisiin saapui puhujiksi Oskari Tokoi ja yhteen hänen lisäkseen myös itse Alexander Kerenski, sen saman Venäjän vuoden 1917 väliaikaishallinnon sosialistinen pääministeri, jonka valtaan palauttamista Tokoi ja SDL olivat yhdessä vaatineet yli kaksikymmentä

¹⁸ Päivämätön muistio [7.1.1940], Social Democratic Federation of American kokoelma, mikrofilmirulla 15; Willi Schlamm, ”‘Finns’ Stand Destroys Myth of Red Army Power”. *New Leader* 9.12.1939, 6; ”Aid to Finland”. *New Leader* 10.2.1940, 8; Willi Schlamm, ”Invasion of Finland Stalin’s Fatal Error”. *New Leader* 23.12.1939, 1; ”U.S. Industrialists Feed Russo-Reich War Machines”. *New Leader* 17.2.1940, 1; Willi Schlamm Victor Rieselille, päivämätön [1940], Victor Rieselin kokoelma, kansio 7, Tamiment Library, New York University; Willi Schlamm, ”Swede Choice Between War and Nat’l Suicide”. *New Leader* 24.2.1940, 1; Willi Schlamm, ”Koht, Pro-USSR Norwegian Minister, Balked Finn Aid”. *New Leader* 16.3.1940, 3.

¹⁹ Boris Shub, ”Finlandia”. *New Leader* 9.12.1939, 3; David S. Foglesong, *The American Mission and the “Evil Empire”: The Crusade for a Free Russia since 1881*. Cambridge University Press, Cambridge 2007, 117–118.

²⁰ Sävele Syrjälä Leo Meltzerille 4.12.1939, Social Democratic Federationin kokoelma, mikrofilmirulla 16; Leo Meltzer Labour and Socialist Internationalille 30.12.1939, Social Democratic Federationin kokoelma, mikrofilmirulla 16; Social Democratic Federationin keskuskomitean kokouspöytäkirja 6.–7.1.1940, Social Democratic Federationin kokoelma, mikrofilmirulla 15; James Oneal, ”S.D.F. Plans National Drive to Help Elect Pro-Labor Ticket”. *New Leader* 12.1.1940, 1; Algernon Lee Louis Waldmanille 20.1.1940, Louis Waldmanin kokoelma, kansio 11. New York Public Library, New York; ”Send Clothing to Finland – Congratulations Warm No One”. *New Leader* 12.1.1940, 8; ”U.S. Pipeline to Soviet Army Defeats Drive to Aid Finns”. *New Leader* 24.1.1940, 1; Louis Waldman Leon Arkinille 16.10.1939, Waldmanin kokoelma, kansio 11.

vuotta aiemmin.²¹ Jatkuvuus maailmansotien välisen ja talvisodan aikaisen tilanteen kesken oli kaikkien helposti nähtävissä.

Sosialistit, republikaanit ja Finnish Relief Fund

Varsin pian joulukuun 1939 jälkeen Suomen asian puolesta Yhdysvalloissa tehdyn työn ensisijaiseksi järjestäjäksi muodostui Yhdysvaltain entisen republikaanisen ja konservatiivisen presidentin Herbert Hooverin perustama ja johtama yksityinen avustajajärjestö *Finnish Relief Fund*. Talvisodan sadan ja viiden päivän aikana sen onnistui kerätä pääosin yksityishenkilöiltä miltei kaksi miljoonaa dollaria, yrityksiltä miltei 300 000 dollaria ja yhdysvaltalaisilta ammattiyhdistyksiltä joitain kymmeniä tuhansia. Järjestön keräämä ja Suomeen toimittama apu muodosti peräti puolet kaikesta talvisodan aikana ulkomailta vastaanotetusta.²²

Finnish Relief Fund -järjestössä oli mukana kaikkien poliittisten ja ideologisten suuntausten edustajia, mutta puheenjohtajansa takia se profiloitui väistämättömästi oikeistolaisena ja siksi houkutteli myös muille johtopaikoilleen ja alaisuuteensa luotuihin alueellisiin avustuskomiteoihin nimenomaan konservatiiveja ja republikaaneja. Näistä useimmilla ei ollut Suomesta mitään sellaista ihannoivaa kuvaa kuin SDL:n ja SDF:n sosialisteilla, vaan he olivat kiinnostuneita talvisodasta ennen muuta antikommunistisena projektina, yhtenä monista keinoista oman kommunisminvastaisuutensa mainostamiseksi ja Neuvostoliiton vallanlevityksen hillitsemiseksi.²³ Herbert Hoover itse oli sikäli poikkeus, että hän oli jyrkästi isolationistisen ulkopolitiikan kannalla eikä hyväksynyt Yhdysvaltain sotilaallisia toimia edes antikommunistisiin tarkoituksiin, ei edes Suomen puolesta, ei ainakaan omien joukkojen lähettämistä. Hänen oma kuvansa Suomesta sen sijaan oli ihannoiva – ja tietoon pohjaava, sillä hän oli johtanut humanitaarista avustustyötä Suomessa jo heti ensimmäisen maailmansodan jälkeen, tunsu maan ja oli oppinut sitä kovasti arvostamaan. Nimenomaan Hooveria on kiittäminen yhdysvaltalaisen lainan Suomelle järjestämi-

²¹ “Protest Soviet Invasion of Finland” ja “Why Communist Butchers Are Attacking Finland”, Vertical File OF66, Tamiment Library, New York University, New York; August Claessens William Reivolle 18.4.1940, Social Democratic Federationin kokoelma, mikrofilmirulla 16.

²² Hooverin oma selostus Finnish Relief Fundin toiminnasta löytyy teoksesta *Freedom Betrayed: Herbert Hoover's Secret History of the Second World War and Its Aftermath*. Edited by George H. Nash. Hoover Institution Press, Stanford, CA 2011. Järjestön viralliset asiakirjat on koottu 240 arkistolaatikkoa käsittävään Finnish Relief Fundin kokoelmaan: Hoover Institution Archives, Stanford University, Stanford, California. Tilastotietojen lähteenä *Report to American Donors: December 1939 – July 1940*. Finnish Relief Fund, New York 1940.

²³ Allan J. Lichtman, *White Protestant Nation: The Rise of the American Conservative Movement*. Grove Press, New York 2008, 109–110; James T. Patterson, *Mr. Republican: A Biography of Robert A. Taft*. Houghton Mifflin Company, Boston 1972, 216–217.

sestä heti itsenäistymisen jälkeen, samoin Yhdysvalloilta tulleesta Suomen itsenäisyyden diplomaattisesta tunnustuksesta.²⁴

Joka tapauksessa Hooverin *Finnish Relief Fundin* oli korostuneesti republikaaninen ja konservatiivinen järjestö. Olisi voinut olettaa, ettei mikään osa Yhdysvaltain vasemmistoa olisi tällaisesta järjestöstä ollut sanottavammin kiinnostunut. Mutta SDF:n oikeistososialistit olivat siitä kiinnostuneita eivätkä ainoastaan sen tähden, että he tunsivat poikkeuksellisen vahvasti Suomen kaikin tavoin auttamisen tärkeydestä. Monetkaan näistä oikeistososialisteista ei nimittäin koskaan olleet suhtautuneet republikaaniseen puolueeseen – tai ainakaan sen hooverilaiseen osaan – lähtökohtaisen ja ehdottoman kielteisesti. Tuo puolue ei ollut vuonna 1939 suinkaan sama kuin myöhemmin toisen maailmansodan jälkeen; ylivallan siinä otti niin sanottu uusoi-keisto vasta 1960- ja 1970-luvuilla ja aina noihin vuosikymmeniin saakka se koostui moninaisista erilaisista ryhmittymistä. Valtaa piti Hooverin lailla ajatelleiden eliitti, joka edusti itse asiassa varsin maltillista, keskittien konservatismia.²⁵ SDF:n sosialistit tiesivät tämän ja olivat siksikin valmiita yhteistyöhön.

Osa oikeistososialisteista oli jo siirtynyt republikaaniseen puolueeseen. He olivat suunnannäyttäjiä, joiden mallia toiset seurasivat, kun talvisota tarjosi pidättelemättömän yllykkeen. Muun muassa heidän alkuperäisen järjestönsä, SDL:n organisoija ja ensimmäinen puheenjohtaja John Spargo oli vaihtanut puoluetta jo 1920-luvulla, jolloin hän oli myös ystäväystynyt Hooverin kanssa ja alkanut tulla tämän konsulttoimaksi. Juuri ennen talvisotaa hän oli sitten vielä aloittanut kampanjan Hooverin taivuttelemiseksi uudestaan presidenttiehdokkaaksi. Spargo ja kaltaisensa näkivät Hooverin keskittien konservatismissa (jota Hoover itse kutsui ”amerikkalaiseksi individualismiksi”, Spargo ”sosialisoiduksi individualismiksi”) reformistisen, uniikisti amerikkalaisen sosialismin muodon. Sen ytimessä oli sekä poliittisen että ennen muuta taloudellisen vallankäytön hajautus, osuustoiminnallinen kooperatismi ja yleinen kansalaisyhteiskuntapohjaisuus, neuvostoliittolaisen keskitetyn pakottavan suunnitelmatalouden vastakohta.²⁶

SDF:n enemmistö ei selvästikään ollut näistä näkökohdista vielä täysin vakuutunut talvisodan alussa. Mutta tämäkin järjestö tarjosi heti *Finnish Relief Fundin*

²⁴ Joan Hoff-Wilson, *Herbert Hoover: Forgotten Progressive*. Little, Brown & Company, Boston 1975, 240–243; Eugene Lyons, *Herbert Hoover: A Biography*. Doubleday & Company, Garden City, NY 1964, 128, 356, 360; Glen Jeansonne, *Herbert Hoover: A Life*. Penguin, New York 2016, 127–128.

²⁵ Ruotsila 2018, 33–58; Donald T. Critchlow, *The Conservative Ascendancy: How the GOP Right Made History*. Harvard University Press, Cambridge, MA 2007, 9–13, 32–52; Jerome L. Himmelstein, *To the Right: The Transformation of American Conservatism*. University of California Press, Berkeley 1990, 17–37, 64–86.

²⁶ Ruotsila 2006, 175–199; Herbert Hoover John Spargolle 3.6.1925 ja Spargo Hooverille 23.1.1928, John Spargon kokoelma, laatikko 13, Special Collections, University of Vermont, Burlington; Herbert Hoover, *American Individualism*. Doubleday, Doran & Company, Garden City, NY 1932, 8–13, 37–47, 51–59; Hoff-Wilson 1975, 37–48, 54–62, 68–76.

perustamisen jälkeen sille kaiken mahdollisen apunsa ja kaikki omat verkostonsa ja liittännäisinstituutionsa sen käyttöön. Yhteistyö lähti hyvin käyntiin, kun päävastuun otti harteilleen Sävele Syrjälä. Hänestä tuli paitsi SDF:n oman avustusoperaation, myös Hooverin rahaston Uuden Englannin alajaoston johtaja. Niin täysipainoisesti hän toimitti näitä tehtäviä, että joutui valittelemaan SDF:lle oman puolueaktiivisminsa melkein kokonaan sivuun jäämistä.²⁷ Ja mitä enemmän ja mitä pidempään hän ja kaltaisensa tekivät tätä yhteistyötä, sitä positiivisemmaksi muokkautuivat heidän käsityksensä *Finnish Relief Fundissa* toimineista republikaaneista ja muista konservatiiveista. Mitä Syrjälän kaltaiset amerikkansuomalaiset ja muut yhdysvaltalaiset oikeistososialistit oppivat tämän yhteistyön aikana sekä Hooverista itsestään että muista hänen rahastossaan toimineista republikaaneista, muutti monen käsitykset pysyvästi. Yhä useampi siirtyi John Spargon heille jo viitoittamalle linjalle.

Viitteitä tästä voi löytää myös itse Oskari Tokoin tapauksesta. Hän oli Sävele Syrjälän ohella yksi aktiivisimmista *Finnish Relief Fundin* avustustyössä mukana olleista amerikkansuomalaisista sosialisteista. Vaikkei hänestä itsestään koskaan tullut republikaania eikä suoranaista neokonservatiivia, omassa amerikkansuomalaisessa yhteisössään hänkin tunnusti sen uudenlaisen, aluksi hänen mukaansa ”arkana ja epäillen” muodostuneen yhteyden merkityksen, jonka tämä yhteistyö tuotti sen vasemmistolaisien ja oikeistolaisien osien välille. Kuten hän muistelmissaan huomautti, tämä uusi liittolaisuus syrjäytti ”entiset erimielisyydet” ja ”ristiriidat” ja avarsi näkökulmia kummallakin puolella. Myös Herbert Hoover teki häneen hyvin suuren vaikutuksen. Kuvaavasti Tokoi lainaa muistelmissaan pitkän pätkän Hooverin Suomen puolesta järjestönsä perustamisen yhteydessä pitämää puhetta, jossa entinen presidentti julisti sen vastarinnan nostaneen suomalaisten ”sankaruuden kaikkein korkeimmalle huipulle ihmiskunnan historiassa” ja vakuutti, että ”sellaisen kansan sielua ei voida murskata”.²⁸

Paljon selvemmin nämä uusien kontaktien avaamat uudet näköalat ja suhtautuminen oman maan oikeistoon näkyivät Louis Waldmanin tapauksessa. Hän sattui myös olemaan SDF:n johtajista kaikkein tärkein ja vaikutusvaltaisin, koko SDF:n puheenjohtaja talvisodan aikana ja sen Suomen –avustustyön virallinen ylin päättäjät. Tämä ukrainalaisten juutalaispakolaisten poika oli itse asiassa ollut Yhdysvaltain oikeistososialistien keskeisimpiä johtajia aina vuodesta 1918, jolloin hänet oli ensimmäistä kertaa valittu New Yorkin kaupunginvaltuustoon sosialistisen puolueen edustajana.

²⁷ Sävele Syrjälä Algernon Leelle 23.12.1939 ja Leo Meltzer Sävele Syrjälälle 27.12.1939, Leen kokoelma, mikrofilmirulla 59; Social Democratic Federationin keskuskomitean kokouspöytäkirja 6.–7.1.1940, Social Democratic Federationin kokoelma, mikrofilmirulla 15; James O Neal, ”S.D.F. Plans National Drive to Help Elect Pro-Labor Ticket”. *New Leader* 12.1.1940, 1.

²⁸ Oskari Tokoi, *Maanpakolaisen muistelmia*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 1959, 381–382. Ks. myös Elisa Määttä, *Oskari Tokoin toiminta Yhdysvalloista Suomeen kohdistuneessa avustustoiminnassa 1939–1949*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto 1993.

Vuoden 1939 paikallisvaaleissa – kesken *Finnish Relief Fundin* kanssa yhdessä toimimistaan – hän päättikin tavoitella virkaa republikaanien ehdokkaana. Sosialisti hän oli edelleen ja SDF:n puheenjohtaja mutta hän katsoi nyt republikaanit parhaimmaksi kanavaksi reformistisen sosiaalidemokratian edistämässä ja tuli viettämään loput elämäänsä juurikin tämän puolueen piirissä.²⁹ Toisin kuin Tokoi, Waldman oli jo neokonservatiivi kaikessa paitsi nimessä.

Monien muiden tapauksissa mukana oli paljon opportunistia ja välineellistämistä. Moni SDF:n oikeistososialisti ei toisin sanoen ollut vielä vakuuttunut republikaanien suhteen kuten Spargo ja Waldman jo olivat, ainoastaan halukkaita sen ja *Finnish Relief Fundin* tarjoamien vaikutuskanavien hyväksikäyttöön omien tarkoituksien edistämässä. Tätä taktiikkaa argumentoi talvisodan aikana varsinkin Benjamin Mandel, entinen Yhdysvaltain kommunistisen puolueen keskuskomitean jäsen, talvisotaan mennessä kuitenkin jo sosialistinen antikommunisti. Hän oli aktiivisesti mukana sekä SDF:n oman Suomen-avun että Hooverin rahaston työn edistämässä, ja tätä kautta hän loi tiiviit kontaktit republikaaniseen puolueeseen. SDF:n johdolle hän korosti kuitenkin, kuinka Suomen auttaminen ja sen asian mainostaminen oli nähtävä vain yhtenä osana paljon laajempaa sosialistista antikommunistista offensiivaa, johon tuli kuulua myös entistä aggressiivisempi yritys paljastaa kommunistien soluttautuminen amerikkalaiseen työväenliikkeeseen, kirkkoihin ja muuhun kansalaisyhteiskuntaan. Suomen asian hän näki parhaimpana kiilana kommunistien maineen ja vaikutusvallan tuhoamiseksi.³⁰

Itse talvisodan aikana eivät siis Yhdysvaltain oikeistososialistien piirissä olleet vielä voittaneet John Spargon jo aiemmin hahmottelemat teesit Herbert Hooverin edustamasta keskittien republikanismista oikeana amerikkalaisena sosiaalidemokratiana (tai ”sosialisoituna individualismina”). Mutta mitä pidempään yhteistyö republikaanien kanssa kesti, sitä useammat heistä olivat vähä vähältä kääntymässä juuri hänen linjalleen. Suomen ”edistyksellistä demokratiaa” suhteutettiin paitsi omaan oikeistososialismiin myös enenevästi hooverilaiseen konservatismiin. Nämä kolme alettiin nähdä monin tavoin analogisina ja yhtä lailla neuvostoliittolaisen kommunismin vastakohtina – ja niiden edustajien keskinäisen yhteistyö ainoana toimivana keinona tuon ”oikean” sosialismin suurimman, kommunistisen uhan kukistamiseen. Sekä Yhdysvaltain oma sosialistinen puolue että demokraatit olivat edelleen kansanrintamayhteistyön kannalla, oikeistososialistit yhä enemmän kiinnostuneita yhteistyöstä oikeiston kanssa.

²⁹ SDF:n lehdistötiedote 26.8.1939 ja ”Character Sketch of Louis Waldman” 13.9.1939, Waldmanin kokoelma, kansio 11; Louis Waldmanin lehdistötiedote 30.1.1946, Waldmanin kokoelma, kansio 12; Waldman Thomas E. Deweylle 23.9.1946, Waldmanin kokoelma, kansio 11; Waldmanin radiopuhe 9.7.1947, Waldmanin kokoelma, kansio 12; Alger B. Chapman Waldmanille 24.11.1948, Waldmanin kokoelma, kansio 2.

³⁰ Benjamin Mandel Algernon Leelle 18.1.1940, Leen kokoelma, mikrofilmirulla 59.

Yhteenveto

Talvisodan aikainen *Finnish Relief Fundin* alaisuudessa ja ympärillä tapahtunut verkostoituminen teki hyvin monesta yhdysvaltalaisesta oikeistososialistista pysyvän osan vanhat ideologis-puoluepoliittiset rajat ylittänyttä rintamaa, jota voimme perustellusti kutsua neokonservatiivisen liikkeen varhaisen esimuodon aluksi. Hyvin monesta tuli joko pian tuon sodan jälkeen tai viimeistään 1950-luvulla republikaanisen puolueen jäseniä ja aktivisteja, monista siihen liittymättömistäkin ennen muuta tai vain sen kanssa yhteistyötä tehneitä. Vastaavaa ei ollut tapahtunut aiemmin muuta kuin parissa yksittäistapauksessa, joten kyseessä todellakin on käännekohta sekä yhdysvaltalaisen oikeiston että vasemmiston historiassa.

Paitsi Louis Waldman, edustavaksi esimerksi käy Benjamin Mandel. Mitä teki Mandel talvisodan jälkeen? Hänestä tuli hetimiten Yhdysvaltain kongressin kommunisteja tutkineiden komiteoiden tutkimusjohtaja, ensin edustajainhuoneessa ja siten senaatissa. Miltei läpi kylmän sodan hän jatkoi yhtenä keskeisimmistä sosialistien ja työväenliikkeen, kristillisen oikeiston ja republikaanisen puolueen antikommunistisen yhteistyön organisoijista. Hän asetti toivonsa nimenomaan republikaanien kautta toimimiseen, ja jatkuvalla syötöllä tuotti näille toimintaohjelmia, politiikkaehdotuksia ja propagandamateriaalia.³¹

Vastaavaa teki talvisodasta lähtien myös Mandelin entinen kommunistitoveri J.B. Matthews. Hänen kaarensa vei kommunistisen puolueen jäsenyydestä ja korkeana virkailijana toimimisesta SDF:ään ja *New Leader* -lehden kirjoittajaksi jo ennen talvisotaa, sitten avustus- ja propagointityöhön Suomen puolesta sen aikana ja samalla myös kongressin kommunisminvastaisten tutkimuskomiteoiden avustajaksi. Lopulta maailmansodan jälkeen hänestä tuli harvinaisen jyrkkä oikeistolainen antikommunistinen poleemikko. Yhdysvaltain sosialistinen liike oli hänen mukaansa jakautunut nyt kahteen faktioon – joista toinen toimi demokraattisen puolueen ja toinen republikaanisen sisällä.³²

³¹ Ellen Schrecker, *Many Are the Crimes: McCarthyism in America*. Little, Brown & Co., New York 1998, 43; Benjamin Mandel George Sokolskylle 29.3.1940, 29.5.1944 ja 3.2.1947, George Sokolskyn kokoelma, kansio 85, Hoover Institution Archives; Benjamin Mandel Jay Lovestonelle 7.6.1946 ja "Memorandum on Anti-Communist Foundation", päivämätön [1949], Jay Lovestonen kokoelma, kansiot 248 ja 264, Hoover Institution Archives; Benjamin Mandel Alfred Kohlbergille 2.6.1948, Alfred Kohlbergin kokoelma, kansio 117, Hoover Institution Archives; Benjamin Mandel Carl McIntirelle 29.1. ja 7.2.1949, Carl McIntiren kokoelma, kansio 24, Princeton Theological Library, Princeton, New Jersey.

³² Schrecker 1998, 44–46; Richard Gid Powers, *Not Without Honor: The History of American Anticommunism*. Yale University Press, New Haven CT 1998, 104–105, 125–126, 266–267; J. B. Matthews, 'Socialism Marches on in the Vanguard of Progress'. *New Leader* 5.11.1932, 6; Gerhart H. Seger Leo Meltzerille 17.9.1939, Social Democratic Federationin kokoelma, mikrofilmirulla 16; J. B. Matthews puhemuistiinpanot, toukokuu 1957 ja 22.3.1958, J. B. Matthews kokoelma, laatikot 716 ja 713, Duke University, Durham, North Carolina.

New Leader -lehden kiivaimmat artikkelit Suomen puolesta kirjoittanut Willi Schlamm, SDF:ään jo ennen talvisotaa liittynyt itävaltalainen juutalaispakolainen ja entinen kommunisti, päätyi 1950-luvulla yhdeksi maailmansodan jälkeisen konservatiiviliikkeen ensimmäisen merkittävän lehden, *National Review*'n perustajaksi. Talvisodan ja 1950-luvun välissä hän oli toiminut republikaani Henry R. Lucen *Time* -lehden johtavana antikommunistisena poleemikkona. *Finlandia* -runon *New Leader* -lehdelle kirjoittanut Boris Shub taas jatkoi keskeiseksi toimijaksi Radio Libertyn kylmän sodan aikaisessa antikommunistisessa propagandatyössä, ja Sävele Syrjälä tavattiin kylmän sodan aikaisista salaisista, Yhdysvaltain keskustiedustelupalvelu CIA:n rahoittamista projekteista suomalaisten antikommunistien työn edesauttajana.³³

Yhtä lukuun ottamatta yhteistä kaikille näille mainituille miehille (ja monille muille kaltaisilleen) oli paitsi sosiaalidemokraattinen vakaumus myös siirtolaistausta.³⁴ Mukana SDF:n ja republikaanien yhteistyössä Suomen auttamiseksi oli toisin sanoen suomalaisia, venäläisiä, ukrainalaisia, itävaltalaisia ja englantilaisia siirtolaisia. He olivat jo aikoja sitten löytäneet toisensa aina varsin kansainvälisessä sosialistisessa liikkeessä ja vähitellen synnyttäneet Yhdysvaltain maaperälle oman monietnisen transatlanttisen yhteisönsä. Mutta ilman talvisotaa ja yhteistä työtä Suomen auttamiseksi heidän olisi ollut hyvin vaikeaa löytää niitä syntyperäisiä amerikkalaisia, joista republikaaninen puolue koostui. Vieläkin vaikeampaa olisi ilman talvisotaa ja sen yllyttämää yhteistä työtä ollut ideologisen raja-aidan ylittäminen ja kasvaminen uuteen tietoisuuteen siitä, että republikaaninen puolue (tai ainakaan siinä vielä vallalla ollut keskittien konservatismi) ei ollutkaan reformistisen sosialismin vihollinen ja vastakohta. Kontrafaktuaalisella entä jos -historiankirjoituksella voi esittää spekulatioita siitä, miten kaikki tämä olisi voinut muutenkin tapahtua; faktisesti kaikki tämä tapahtui nimenomaan talvisodan aikana ja kautta, joten talvisota todellakin on nähtävä neokonservatismiin synnyn yhtenä keskeisimpänä selittäjänä.

³³ Friedman 2005, 82–83; Powers 1998, 283; Robert E. Herrzstein, *Henry R. Luce, Time, and the American Crusade in Asia*. Cambridge University Press, Cambridge 2005, 42–43; Gene Sosin, *Sparks of Liberty: An Insider's Memoir of Radio Liberty*. Pennsylvania State University Press, University Park, PA 2010, 3–6, 89–90; Sävele Syrjälä Jay Lovestonelle 20., 29. ja 30.11.1950 sekä 3., 6. ja 7.12.1950, Jay Lovestonen kokoelma, 291.10, Office Files 1944–1966, Hoover Institution Archives; Reino O. Korhonen Michael Rossille 10.9.1953, International Affairs Departmentin kokoelma, Country Files 1945–1971, laatikko 1, kansio 10, George Meany Memorial Archives, Silver Spring, Maryland.

³⁴ Esimerkkejä muista vastaavista, SDF:n kautta neokonservatismiin siirtyneistä, joita joko yllytti talvisota suoraan tai joiden siirtymän taustalla oli tuntemaan oppimiensa talvisodan aikaisten oikeistososialistien vaikutusta, ks. Friedman 2005, 17, 46–47, 66–67; Kimmage 2009, luvut 3–5; Jacob Heilbrunn, *They Knew They Were Right: The Rise of the Neocons*. Doubleday 2008, New York, 44; Norman Podhoretz, *Breaking Ranks: A Political Memoir*. Weidenfeld & Nicolson 1979, Lontoo, 40–46.

Nämä näkökohdat alleviivaavat, kuinka neokonservatismi todellakin oli republikaaniseen puolueeseen ja yhdysvaltalaisen konservatismiin kenttään näiden ulkopuolelta, vasemmistosta, tuotu liike ja suuntaus. Mutta yhtäläisesti se tulisi nähdä itse Yhdysvaltain ulkopuolelta tuotuna, siis eurooppalaisten sosialististen siirtolaisten tuontitavarana, eurooppalaisen sosiaalidemokratian adaptaationa Yhdysvaltain olosuhteisiin. Molemmilla tasoilla kyse oli transatlanttisen vaikutuskentän tuotoksesta.

Yhtä kaikki: nimenomaan Suomen asiassa republikaanisen puolueen antikommunistiset konservatiivit ja näennäisesti ideologisesti vastakkaista kantaa edustaneet oikeistososialistit löysivät yllättäen yhteisen sävelen. Sen aikana ja sen takia syntyneet kontaktiverkostot pohjasivat osin jo aiemmin olemassa olleisiin mutta se tulee silti nähdä olennaisena käännekohtana näistä kummankin historiassa. Talvisota paitsi kristallisoi yhtäältä oikeistososialismin ja toisaalta neuvostoliittolaisen kommunismin ja kansanrintamasosialismin erot yhä useammille, myös saattoi entistä suuremman joukon oikeistososialisteja ja entisiä kommunisteja ensimmäistä kertaa tiiviiseen yhteistyöhön republikaanisen puolueen kanssa. Tätä kautta luodut kontaktiverkostot olivat pysyviä ja aivan keskeisiä varsinaisen, kylmän sodan aikaisen neokonservatismiin synnyin kannalta.

Summary: The Winter War and the Transatlantic Roots of Neoconservatism

The Russo-Finnish Winter War of 1939–1940 constituted the undoubtedly most internationally significant and consequential occurrence in all of Finnish history. While underway, it elicited sympathy and support for the Finnish cause all around the world in unprecedented ways that spanned nearly all political and ideological orientations. Afterwards its memory has continued to frame the image of Finland and of Finns in much of the rest of the world, and at least during the Cold War its memory was continually reemployed as a key trope in arguing the need for aggressive anticommunist policies by Western nations. Much as the Winter War has been studied, including as a site for transnational exchange, there still remain aspects of its reception in the wider world that have not been sufficiently explored or understood. One of these is the pivotal role it played in the emergence of the political and intellectual movement in the United States known as neoconservatism, which represents a historically unprecedented infusion of former socialists and Trotskyites into the Republican party and the wider conservative movement. Thus far it has been insufficiently appreciated how central in the gradual emergence of this movement were the cooperative alliances made between Republican activists in Herbert Hoover's Finnish Relief Fund and right-wing socialists from the Social Democratic Federation of USA and affiliated groups. This cooperation provided an exceptional site not only for negotiating ideological differences between these two apparently diametrically opposed groupings but also for transatlantic exchanges between U.S. citizens and recent European immigrants, both Finns and others.